

บทวิจารณ์หนังสือ
เรื่อง มนุษย์กับการแสวงหาความจริงและความหมายของชีวิต
เขียนโดยสมภาร พรมทา

อดุลย์ ขวัญกล้า

Adul Kwankla

นักวิชาการอิสระ

Independent Scholar

บ้านหนองนาแซง ตำบลหนองแขวง อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

Ban Nong Na Sang, Nong Waeng Subdistrict,

Mueang District, Chaiyaphum Province

E-Mail: Khanaparn@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 16 มกราคม 2562

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 20 มีนาคม 2562

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 25 มีนาคม 2562

บทนำ

หนังสือเรื่อง มนุษย์กับการแสวงหาความจริงและความหมายของชีวิต (สมภาร พรมทา : 2545) เล่มนี้เป็นผลงานการเขียนของสมภาร พรมทา จัดเป็นหนังสือประเภทปรัชญา ตีพิมพ์ครั้งแรก และครั้งที่สองในปี พ.ศ. 2538 และ พ.ศ. 2545 ตามลำดับ เนื้อหาในหนังสือหลัก ๆ เป็นเรื่องของการกล่าวถึงการศึกษาทำความเข้าใจงานเขียนทางปรัชญาในประเด็นต่าง ๆ เช่น เราควรเริ่มต้นศึกษาปรัชญาอย่างไร ผลงานทางปรัชญานั้นมีความแตกต่างจากงานวิชาการด้านอื่น ๆ อย่างไร ผู้เรียนปรัชญานั้นควรมุ่งความสนใจในประเด็นปรัชญาใดบ้าง ในหนังสือนี้ผู้เขียนได้ตั้งประเด็นไว้ว่า วิชาปรัชญาแม้จะมีหลักการที่ชัดเจนแน่นอนบางอย่างแต่ก็ไม่ได้มีคำตอบที่แน่นอนตายตัว วิชาปรัชญาไม่เหมือนเลขคณิตที่จะกล่าวว่า หนึ่งบวกหนึ่งเท่ากับสอง หรือ สองคูณสองเท่ากับสี่เสมอไป ลักษณะเด่นของวิชาปรัชญานั้นเป็นเหมือนที่ผสมรวมของความสงสัย เป็นแหล่งที่รวมของความหวาดระแวง และตั้งคำถามซ้ำลงไปครั้งแล้วครั้งเล่าว่านอกเหนือจากสิ่งที่พบเห็นได้จากประสาทสัมผัสภายนอกแล้วยังมีสิ่งใดซ่อนอยู่เบื้องหลังของปรากฏการณ์เหล่านั้นอีกด้วยหรือไม่ ปรัชญาได้เริ่มต้นจากการตั้งคำถามว่าทำไมสรรพสิ่งในจักรวาลจึงปรากฏหรือเป็นดังที่เราได้เห็น ที่ควรแก่การกล่าวถึงที่สุดในหนังสือนี้คือ สมภาร พรมทา ได้นำเสนอแนวคิดและเป้าหมายของความเป็นมนุษย์ โดยอ้างอิงจากแนวคิดทางปรัชญาที่ต้องการรู้ความจริง ด้วยการนำเสนอทัศนะของมนุษย์ใน 3 บทได้แก่ 1 มนุษย์คืออะไร 2 มนุษย์เป็นอย่างไร และ 3 มนุษย์ควรใช้ชีวิตอยู่อย่างไร มีการนำเสนอมุมมองจากนักปรัชญาแต่ละสำนักที่พยายามให้ความหมายต่าง ๆ ไว้ดังจะได้นำเสนอต่อไปนี้

เนื้อหาเบื้องต้นของหนังสือ

มีการกล่าวถึงความเป็นมนุษย์ว่า เดิมทีมนุษย์มักจะมุ่งแสวงหาความรู้ประเภท “อย่างไร” เป็นหลัก เพราะความรู้ประเภทนี้สัมพันธ์โดยตรงกับการนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน แต่ต่อมาเมื่อมีเวลา

มากขึ้นมนุษย์จึงเริ่มหันเหความสนใจมายังความรู้ประเภท “ทำไม” มากขึ้น มนุษย์จึงกลายเป็นสิ่งซับซ้อน คำถามที่เริ่มต้นด้วยวลีว่าทำไมนี้ เป็นคำถามที่ต้องการคำตอบ ซึ่งเป็นคำอธิบายให้เห็นว่าเบื้องหลังโลกและความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงของโลก คำถามนี้เกิดจากความอยากรู้อยากเห็นของมนุษย์ซึ่งไม่พอใจที่จะหยุดความรู้โลกภายในขอบเขตของภาพที่ปรากฏแก่สายตาเท่านั้น

ปรัชญาเริ่มต้นด้วยการตั้งคำถามว่าทำไมสรรพสิ่งในจักรวาลจึงปรากฏดังที่เห็น ปรัชญาอาจจำแนกออกเป็นสองส่วน คือ 1) ส่วนที่เป็นเนื้อหาหรือข้อเสนอต่อเรื่องนั้น ๆ เราคิดว่าคำตอบเป็นอย่างไร และ 2) ส่วนที่เป็นเหตุผลสนับสนุนข้อเสนอนั้น หัวใจของปรัชญาคือส่วนที่สอง ซึ่งอธิบายว่าทำไมนักปรัชญาคนนั้นจึงเสนอแนวคิดออกมาอย่างนั้น ไม่ว่าจะเป็นปรัชญาโบราณ (ซึ่งค่อนข้างชัดเจนว่าเป็นการแสวงหาความรู้แบบ ตั้งคำถามว่าทำไม) หรือปรัชญาสมัยใหม่ (ซึ่งไม่ค่อยชัดเจนเท่าปรัชญาโบราณในเรื่องข้างต้น)

บทที่ 1 มนุษย์คืออะไร ประเด็นนี้ผู้เขียนได้กล่าวถึงมนุษย์ว่าเหตุใดจึงมีความแตกต่างจากสัตว์อื่นทั่วไป แม้ในทางชีวภาพมนุษย์ก็คือสัตว์ชนิดหนึ่งที่ตาม สถานภาพของมนุษย์อาจกล่าวได้หลายแง่ โดยเฉพาะในแง่ที่ปรัชญาสนใจนั้น ไม่ใช่ปรากฏการณ์ภายนอกที่สัมผัสได้ด้วยอายตนะเพียงอย่างเดียว หากแต่ยังสนใจลึกเข้าไปภายในธรรมชาติพื้นฐานด้วยว่าเบื้องหลังภาพที่ปรากฏแก่สายตานั้นนี้มีความเป็นจริงอะไรแอบแฝงอยู่ นักชีววิทยาอาจสนใจมนุษย์ในแง่ที่เป็นอินทรีย์ภาพหนึ่งในบรรดาอินทรีย์ภาพทั้งหลายบนโลกนี้ แต่ก็แตกต่างจากความสนใจของนักปรัชญา วิชาชีววิทยาอาจบอกเราหลายอย่างเกี่ยวกับมนุษย์ เช่นบอกว่ามนุษย์ถูกจัดอยู่ในสายพันธุ์ใดของห่วงโซ่ชีวภาพ หรือ ชีวภาพของมนุษย์มีระบบการทำงานอย่างไร เป็นต้น ธรรมชาติที่ซับซ้อนละเอียดประณีตภายในตัวมนุษย์เหล่านี้ นักปรัชญานับจากสมัยโบราณเป็นต้นมาสนใจที่จะอธิบายว่ามนุษย์มีธรรมชาติเป็นอย่างไร และโดยการนำเสนอปัญหาไว้ 2 ประเด็นจึงทำให้มองภาพได้ชัดเจนขึ้น คือเสนอว่า 1. สสารนิยมมนุษย์คือสสาร และ 2. จิตนิยมมนุษย์เป็นมากกว่าสสาร

ประเด็นที่ 1 “สมภาร พรหมทา” มองว่ามนุษย์คือ สสาร มนุษย์มีเพียงสองสิ่งที่ธรรมชาติมอบให้มาพร้อมกับการเกิดคือ ประสาทสัมผัสกับเหตุผล มนุษย์ต้องเข้าใจว่าตัวเองคืออะไร เครื่องมือสำหรับค้นหาคำตอบของสสารนิยมคือประสาทสัมผัสกับเหตุผล เครื่องมือที่ธรรมชาติอนุญาตให้ใช้สำหรับค้นหาคำตอบต่อคำถามข้างต้นคือประสาทสัมผัส และเหตุผลเท่านั้น ปรัชญาฝ่ายสสารนิยมเริ่มต้นค้นหาความจริงเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ด้วยการพิจารณาเครื่องมือสองอย่างนี้

ประการแรก พวกเขาเชื่อว่า ประสาทสัมผัสคือประตูสำหรับเปิดออกให้เรารับรู้สิ่งต่าง ๆ เมื่อประตู คือ ตา หู จมูก ลิ้น และกายประสาทเปิดออก เราก็รับรู้สิ่งต่าง ๆ ได้จำนวนหนึ่ง ปรัชญากลุ่มนี้ถือว่า ประสาทสัมผัสคือที่มาของความรู้ เป็นสิ่งใช้ยืนยันว่าอะไรมีอยู่ในจักรวาล ความคิดดังกล่าวกลายมาเป็นทัศนะทางปรัชญาที่เรียกว่า “สสารนิยม” ในที่สุด

ในกลุ่มของนักปรัชญาสำนักสสารนิยม โดยเริ่มด้วยการตั้งสมมติฐานว่า เมื่อเราต้องการเข้าใจโลกและตัวเอง เราต้องใช้ประสาทสัมผัสและต้องยอมรับว่าประสาทสัมผัสนั้นคือสิ่งที่แสดงความรู้อันถูกต้องแก่เรา เมื่อเราใช้ประสาทสัมผัส เราจะพบว่าสิ่งที่เราสัมผัสทั้งหมดล้วนอยู่ในสภาพของสสาร คือถ้าเราเชื่อว่าประสาทสัมผัสคือสิ่งที่บอกเราว่าอะไรมีอยู่ในจักรวาล สิ่งที่เรายอมรับต่อมาคือสสารเท่านั้นที่มีอยู่จริงในจักรวาลนี้ เหตุผลสำหรับยืนยันสิ่งนี้คือ เราไม่เคยสัมผัสสิ่งที่ไม่ใช่สสารด้วยประสาทสัมผัสการรับรู้ของเรามาก่อนเลย

เมื่อยอมรับว่า สสารเท่านั้นมีอยู่ ข้อสรุปที่ตามมาก็คือ การที่มนุษย์มีสถานะเป็นสสารด้วย เพราะมนุษย์เป็นสิ่งที่อยู่ในจักรวาล ข้อนี้สำคัญ เพราะเป็นจุดเริ่มต้นของการอธิบายธรรมชาติมนุษย์แบบสสารนิยม นักปรัชญาสำนักสสารนิยมเริ่มต้นการคิดด้วยการตั้งข้อเสนอมานุษย์สามารถสัมผัสได้ด้วยประสาทสัมผัสดังนั้นมนุษย์จึงประกอบด้วยสสาร สิ่งที่น่าสนใจสสารนิยมต้องอธิบาย คือ อะไรคือเหตุผลที่สามารถทำให้เราเชื่อได้ว่า พฤติกรรมที่ซับซ้อนของมนุษย์เป็นเพียงปรากฏการณ์ของสสารที่มีอยู่ภายในตัวของมนุษย์ ไม่มีสิ่งอื่นนอกจากสสาร “จิต” หรือ “วิญญาณ” เป็นเพียงชื่อเรียกปรากฏการณ์หรือกระบวนการทำงานที่ซับซ้อนของสสารซึ่งมาประกอบเป็นตัวเรา เหตุผลสำคัญที่นักสสารนิยมใช้ปฏิเสธความมีอยู่ของจิตหรือวิญญาณที่เป็นนามธรรม คือ สิ่งทีกล่าวนานี้ไม่เคยมีมนุษย์คนใดรับรู้หรือสัมผัสได้ด้วยอายตนะเลย

ปรัชญาสสารนิยมก็เหมือนกับความคิดระบบอื่นที่มีพัฒนาการตามลำดับ โดยเป็นทัศนะที่พยายามอธิบายธรรมชาติของมนุษย์ ด้วยการทอนมนุษย์ลงสู่หน่วยมูลฐานที่เป็นสสารบางประการ

ประเด็นที่ 2 สสารนิยมโบราณของอินเดีย อธิบายมนุษย์จากองค์ประกอบมูลฐานสี่อย่างคือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ และธาตุลมในทัศนะของแนวคิดนี้ ธาตุทั้งสี่คือ ความจริงทั้งหมดที่มีอยู่ในจักรวาลนี้ ปรัชญาสสารนิยมโบราณของอินเดียอธิบายความแตกต่างของสิ่งต่าง ๆ ในจักรวาลด้วยแนวคิดเรื่องสัดส่วนที่ต่างกันขององค์ประกอบมูลฐานตามที่กล่าวนานี้ มนุษย์ก็เช่นเดียวกัน

การกล่าว่ามนุษย์คือสสารไม่ใช่เรื่องประหลาด เพราะเนื้อหนังร่างกายของเราคือสสาร แต่งานหนักที่แนวคิดแบบสสารนิยมต้องกระทำ จากการยืนยันว่ามนุษย์คือสสารก็คือ “การอธิบายให้เห็นได้ว่าทำไมสสารที่มาประกอบกันเข้าเป็นมนุษย์จึงมีพฤติกรรมที่ซับซ้อนละเอียดอ่อน” “สมภาร พรหมทา” ได้อธิบายว่า “นักปรัชญาสสารนิยมของกรีกพยายามอธิบายว่า อะตอมที่มาประกอบกันเข้าเป็นมนุษย์มีบางส่วนที่สามารถแสดงพฤติกรรมซับซ้อน เช่น การคิดเป็นต้น ด้วยเหตุนี้มนุษย์จึงแสดงพฤติกรรมที่ละเอียดอ่อน เช่น คิด พุด มีอารมณ์ความรู้สึกได้” ในขณะที่คนอื่นเช่นกอนทินทำเช่นนั้นไม่ได้ เพราะกอนทินไม่มีส่วนผสมของอะตอมชนิดที่ให้เกิดความคิดได้ ที่กล่าวนานี้ดูจะเป็นการพยายามอธิบาย ปรากฏการณ์ทางจิตในมนุษย์เกิดขึ้นได้อย่างไรภายในกรอบความคิดแบบสสารนิยม

สสารนิยมโบราณมีลักษณะตรงกันประการหนึ่งคือ ค่อนข้างจะมีความคิดแบบจักรกล ความเป็นจักรกลจะเห็นชัดมากจากคำอธิบายธรรมชาติของมนุษย์ของนักปรัชญาสสารนิยม ในความหมายของสสารนิยมมนุษย์ก็คือเครื่องจักรตีๆ นี่เองแต่จะมองในมุมมองของความเป็นสสารนิยม ที่ปรากฏของนักปรัชญาสมัยโบราณก็อาจจะมองในรูปแบบนี้ที่กล่ามาแล้วแต่การมองมนุษย์ว่าเป็นสสาร เป็นการแสดงของนักปรัชญาโบราณ

ประเด็นที่เกิดความพยายามที่จะทำให้ปรัชญาสสารนิยมสามารถอธิบายพฤติกรรมที่ซับซ้อนที่ทำให้เกิดการพัฒนาสู่สสารนิยมแบบ “วิวัฒนาการ” ความสำคัญของสสารนิยมแบบวิวัฒนาการ คือ การไม่ทอนมนุษย์ลงสู่หน่วยมูลฐานที่ทำงานแบบกลไก หากแต่อธิบายว่า แม้ว่ามนุษย์จะเป็นสสารแต่สสารนี้ก็ต่างจากสสารที่ประกอบจากสิ่งอื่น ฉะนั้นแล้วในธรรมชาติของมนุษย์ที่นักปรัชญาสสารนิยมอธิบายก็สรุปได้อย่างที่ “สมภาร พรหมทา” กล่าวว่าต้นกำเนิดของสิ่งมีชีวิตทุกชนิด คือ สสารที่ปราศจากชีวิตนั่นเองที่มนุษย์มีความสามารถแสดงพฤติกรรมที่ซับซ้อน เพราะมนุษย์มีวิวัฒนาการมาอย่างยาวนาน

ประเด็นที่ 3 “สมภาร พรหมทา” กล่าวในมุมมองจิตนิยม หัวใจของปรัชญาจิตนิยมคือการพยายามอธิบายความซับซ้อนของพฤติกรรมมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือพฤติกรรมทางจิตที่ทัศนะของจิตนิยมมองมนุษย์ในทำที่ที่แตกต่างจากทัศนะของสสารนิยม โดยธรรมชาติของมนุษย์ไม่ได้อยู่แค่

ภายใต้ขอบเขตของประสาทสัมผัส อวัยวะทุกส่วนในร่างกายเรามีหน้าที่เฉพาะตัวเป็นสสาร แต่บทบาทของจิต คือ การให้พลังแก่อวัยวะทั้งหลายเพื่อให้สามารถทำงานได้ ฉะนั้นแล้วจิตก็คือบ่อเกิดของชีวิตในทัศนะของชาวจิตนิยม

ทัศนะของสสารนิยมและจิตนิยม เราจะพบว่ามีความคิดทางปรัชญาหลัก ๆ สองสำนักที่พยายามอธิบายว่า อะไรคือธรรมชาติหรือแก่นแท้ของความเป็นคน โดยชาวสสารนิยมสรุปว่ามนุษย์คือสสาร ไม่มีอะไรนอกเหนือไปจากสสารภายในตัวมนุษย์ ความคิด ความรู้สึก จินตนาการที่เกิดภายในตัวเรามีต้นกำเนิดมาจากสมอง ชาวจิตนิยมไม่เชื่อว่าสสารโดยตัวมันเองจะไม่สามารถแสดงพฤติกรรมที่ซับซ้อนประณีตละเอียดอ่อนได้ เพราะไม่เช่นนั้นจิตนิยมจึงเสนอว่า เบื้องหลังการทำงานและพฤติกรรมของกายมีสิ่งหนึ่งซึ่งเป็นนามธรรมแฝงคั่นอยู่ สิ่งนี้เรียกหลายอย่าง เช่น จิต วิญญาณ ชีวะ อาตมัน

สสารนิยมมีจุดแข็งคือไม่เสนอความคิดอะไรเกินเลยไปกว่าขอบเขตของประสาทสัมผัส แต่มีจุดอ่อนบ้างตรงที่ไม่อาจอธิบายสภาวะที่อ่อนไหว ละเอียดลึกซึ้งเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางจิตได้ดีเท่าปรัชญาจิตนิยม จิตนิยมแม้จะได้เปรียบในประเด็นที่กล่าวถึงนี้แต่ก็มีจุดอ่อนตรงที่ข้อเสนอเรื่องจิตอยู่เกินเลยอำนาจการตรวจสอบด้วยประสาทสัมผัส

บทที่ 2 มนุษย์เป็นอย่างไร บทนี้ผู้เขียนได้กล่าวถึงธรรมชาติของมนุษย์และการแสดงออกของมนุษย์ ในการเป็นอยู่ของมนุษย์ คือ พฤติกรรม หรือ การแสดงออกถึงความเป็นอิสระของมนุษย์เองหรือไม่ หรือว่าความเป็นมนุษย์เองยังต้องอยู่ในกฎและบริบทต่างๆ ที่มีอยู่ เช่น ประเด็นที่จะกล่าวต่อไป คือ

ประเด็นที่ 1 นิยตินิยม คือ มนุษย์ไม่เคยเป็นอิสระ ในทัศนะของนิยตินิยมกล่าววามนุษย์แสดงออกซึ่งพฤติกรรมต่าง ๆ ด้วยเหตุภายนอกจากการถูกกระตุ้นให้แสดงออก ล้วนถูกกำหนดด้วยปัจจัยอย่างใดอย่างหนึ่งนอกตัวมนุษย์ มนุษย์ตามความคิดของนักปรัชญากลุ่มนี้คือหุ่นยนต์ที่ถูกกำหนดให้แสดงพฤติกรรมออกมาอย่างที่เห็นด้วยปัจจัยหลัก ๆ สามประการ คือ ปัจจัยด้านสรีระวิทยา ปัจจัยด้านจิตวิทยา และปัจจัยด้านสังคมวิทยา

ประเด็นที่ 2 ในทัศนะของอิสระนิยมได้แสดงถึงความเป็นมนุษย์ว่า มนุษย์มีอิสระในการแสดงพฤติกรรมต่าง เพราะความเป็นมนุษย์เองเป็นอิสระ แม้ว่าในหลายเรื่องมนุษย์ดูเหมือนว่าจะถูกกำหนดโดยปัจจัยแวดล้อม แต่ในหลายเรื่องซึ่งเป็นเรื่องสำคัญในชีวิต มนุษย์เป็นอิสระ เรื่องที่ชาวอิสระนิยมคิดวามนุษย์เป็นอิสระ คือ ปรากฏการณ์ทางศีลธรรม และการสร้างสรรค์งานศิลปะและงานสร้างสรรค์ทางสติปัญญา

ประเด็นที่ 3 ในทัศนะของกลุ่มเดินสายกลางมีทัศนะว่ามนุษย์มีอิสระแต่อิสระที่มนุษย์มีได้นั้นต้องอาศัยปัจจัยแวดล้อม และปัจจัยทางด้านสังคม นักปรัชญากลุ่มที่สามคือชาวเดินสายกลางมีทัศนะที่ประนีประนอมว่า แท้จริงแล้วชาวนิยตินิยมกับชาวอิสระนิยมไม่ได้มีทัศนะที่ขัดแย้งกัน หากวิเคราะห์ปัญหากันอย่างรอบคอบ ชาวเดินสายกลางเชื่อว่าการที่มนุษย์ถูกกำหนดโดยปัจจัยแวดล้อมไม่ขัดกับการที่มนุษย์จะมีเสรีภาพ นักปรัชญากลุ่มนี้วิเคราะห์ว่าปัจจัยแวดล้อมที่กำหนดความเป็นไปของมนุษย์มีฐานะข้อมูลที่มนุษย์สามารถเลือกที่จะจัดการตามวิถีทางที่เขาเห็นว่าเหมาะสม ปัจจัยด้านสรีรวิทยา จิตวิทยา และสังคมวิทยามีส่วนกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์จริง แต่ก่อนที่ปัจจัยเหล่านี้จะส่งผลให้เกิดพฤติกรรมเหล่านั้น มนุษย์ได้เลือกที่จะจัดการกับปัจจัยเหล่านั้นอย่างเสรีด้วยตัวเอง

บทที่ 3 มนุษย์ควรใช้ชีวิตอย่างไร บทนี้ผู้เขียนได้กล่าวถึงปัญหาที่ว่ามนุษย์คืออะไร และมนุษย์เป็นอย่างไรที่เราพิจารณามาแล้ว แต่ยังมีปัญหาอีกประเด็นก็คือ ในฐานะที่เกิดมาเป็นมนุษย์แล้วนั้น เราควรดำเนินชีวิตอย่างไรจึงจะได้ชื่อว่าถูกต้องที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ในบทนี้เราจะได้พิจารณาว่า มนุษย์ควรมีชีวิตอย่างไร

มีสำนักปรัชญาอยู่สองกลุ่ม คือ กลุ่มที่มีแนวคิดว่าการสร้างมนุษย์มาให้มีความสุข ในขณะที่เดียวกันก็เกลียดกลัวความทุกข์ และถ้าเรากล่าวว่ามนุษย์เกิดมาควรใช้ชีวิตอย่างไร ในกลุ่มนี้จะตอบทันทีว่า “จงแสวงหาความสุข” ในความเป็นมนุษย์กับการแสวงหาความสุขนั้นหากมองในแนวคิดของสุขนิยมแล้วก็คือ เป้าหมายสูงสุดของมนุษย์ต้องแสวงหาความสุขที่ตนเองมองแล้วและพิจารณาว่าเป็นความสุขที่สูงสุดแล้วควรที่จะแสวงหา ด้วยเหตุดังที่กล่าวนี้จึงเกิดเหตุผลมาสนับสนุนว่าทำไมเราจึงควรแสวงหาความสุขใส่ตน

ประเด็นที่ 1 คือ ชาวสุขนิยมนำเสนอให้เราพิจารณาดูความเป็นจริงของชีวิตของเราเองและของทุกคนที่เราอยู่ร่วมด้วยอสุขนิยม มีทัศนะว่าความสุขที่เราสัมผัสได้จากอายตนะทั้ง 5 แล้วที่ปรากฏต่อเราไม่ได้เป็นสิ่งประเสริฐสุดอย่างที่มีมนุษย์เข้าใจ วิมุตตินิยมแต่ละสำนักอาจเสนอแตกต่างกันออกไป แต่จะมีลักษณะตรงกัน คือ เป็นหลักปฏิบัติที่มุ่งฝึกให้มนุษย์เอาชนะตนเอง ในทัศนะของชาววิมุตตินิยม วิถีชีวิตที่ถูกต้องของมนุษย์ก็คือ การแสวงหาปัจจัยพื้นฐานสำหรับดำรงชีพอย่างพอดีแก่ความจำเป็น คนที่ใช้ชีวิตเรียบง่ายจะมีชีวิตที่สงบเย็น ชีวิตแบบนี้แตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากชีวิตแบบสุขนิยม ชาววิมุตตินิยมเชื่อว่าวิถีชีวิตแบบนี้ มีแต่มนุษย์เท่านั้น มนุษย์ควรใช้ชีวิตอย่างไรจึงจะถือว่าเหมาะสมและคุ้มค่าที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ สำนักปรัชญาสองสำนักให้ความหมายว่า สุขนิยม เราควรใช้ชีวิตแสวงหาความสุข อสุขนิยม เราควรใช้ชีวิตแสวงหาสิ่งอื่นที่ไม่ใช่ความสุข ในทัศนะของชาวปัญญานิยม ค่าของชีวิตอยู่ที่การใช้ปัญญา ชาวปัญญานิยมก็เหมือนกับชาวสุขนิยมที่ใช้ชีวิตแบบคนปกติธรรมดาทั่วไป หากแต่ปัญญานิยมเสนอวิถีชีวิตแบบใช้ปัญญาไตร่ตรองความเป็นไปของสิ่งต่าง ๆ คือ เรียนรู้ชีวิตอย่างคนที่มีเลือดเนื้อ มีอารมณ์ความรู้สึก

ประเด็นที่ 2 คือ อัตถิภาวนิยม “จงเลือกและรับผิดชอบ” ทัศนะของชาวอัตถิภาวนิยมเป็นทัศนะในด้านของการคิดอย่างเป็นอิสระแต่ก็มีความคล้ายกันกับแนวคิดของอสุขนิยมและสุขนิยมแต่มีความหมายต่างกันในกระบวนการแสวงหาแก่นของความเป็นมนุษย์ที่มีเสรีภาพ

ปัญหาว่ามนุษย์ควรใช้ชีวิตอย่างไรจึงจะถือว่าเหมาะสมและคุ้มค่าสมกับที่ได้มีโอกาสเกิดมาเป็นมนุษย์ นักปรัชญาให้คำตอบแบ่งเป็นสองกลุ่มหลัก ๆ กลุ่มแรกเสนอว่าเราควรใช้ชีวิตแสวงหาความสุข กลุ่มที่สองเสนอว่า เราควรใช้ชีวิตแสวงหาสิ่งอื่นที่ไม่ใช่ความสุข

ข้อวิจารณ์

หนังสือที่สมภาร พรหมทา เขียนเรื่องนี้มีข้อที่ควรกล่าวถึงอยู่ 3 ประเด็นด้วยกันคือ 1) ประเด็นด้านการนำเสนอเนื้อหา, 2) ประเด็นว่าด้วยการอธิบายความเป็นมนุษย์ และ 3) ทัศนะว่าด้วยการแสวงหาความหมายของชีวิต ซึ่งจะได้กล่าวถึงเนื้อหาที่ปรากฏข้างต้นตามลำดับดังนี้

1) ประเด็นด้านการนำเสนอเนื้อหา มีประเด็นหลัก ๆ โดยมีเนื้อหาในบทที่ 1 ที่เป็นแนวคิดทางอภิปรัชญา ด้วยการถามว่ามนุษย์คืออะไร ในบทที่ 2 ว่าด้วยแนวคิดทางญาณวิทยา ด้วยการถามว่ามนุษย์เป็นอย่างไร ในบทที่ 3 ว่าด้วยแนวคิดทางจริยศาสตร์ ด้วยการถามว่ามนุษย์ควรใช้ชีวิตอย่างไร เนื้อหาที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้มีประเด็นหลัก ๆ ที่เด่นในทางปรัชญา คือ การนำเสนอแนวคิดของมนุษย์เองที่มีต่อธรรมชาติ ในการแสวงหาความจริงและความหมายของชีวิต

ผู้วิจารณ์เห็นว่าการแสดงทัศนะที่เกี่ยวกับมนุษย์ถึงการเป็นอยู่ในระดับต่าง ๆ ของมนุษย์ ถือว่านำเสนอทัศนะของมนุษย์ได้เป็นอย่างดี และอีกประเด็นปัญหาของมนุษย์มานำเสนอนั้น เป็นการนำเสนอเพื่อให้ผู้ที่ต้องศึกษาความเป็นมาของมนุษย์ว่าเป็นอย่างไร ด้วยการนำหลักของการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในทัศนะของนักปรัชญาต่าง ๆ ที่มีทัศนะต่างกันมาอธิบายความสำคัญที่มนุษย์ควรแสวงหา และเข้าใจความเป็นตัวเองที่จะต้องดำเนินชีวิตอย่างไรจึงจะถูกต้อง

ดังนั้นผู้วิจารณ์เห็นว่าเนื้อหาในหนังสือเล่มนี้ เป็นการนำเสนอแนวคิดของผู้เขียนเป็นหลัก พร้อมกับการนำเสนอแนวคิดของแต่ละสำนักที่มีต่อมนุษย์ ด้วยการตั้งคำถามว่า มนุษย์คืออะไร ? ประกอบด้วยอะไรนั้น

ผู้วิจารณ์มีความเห็นว่า สมภาร พรหมทา พยายามนำเสนอเนื้อหาให้กว้างกว่าเดิม จากที่มีหนังสือที่เคยตั้งคำถามในแนวนี้แล้วว่า ชีวิตคืออะไร ? จึงเป็นการมองปัญหาให้กว้างเดิมในอีกความหมายของชีวิต แต่สมภาร พรหมทา นำเสนอในอีกรูปแบบหนึ่ง ด้วยการถามว่ามนุษย์คืออะไร ? ซึ่งเป็นคำถามที่กว้างขึ้น แต่ถ้ามองด้วยความไตร่ตรองอย่างรอบครอบแล้ว ก็เป็นการนำเสนอในรูปแบบของนักคิดทางตะวันตก สำนักจิตนิยม และสสารนิยม

ผู้วิจารณ์มีคำถามที่ว่าชีวิตเป็นอย่างไร ? จากคำถามนี้หากกล่าวถึงความสอดคล้องของเนื้อหาสำคัญของคำถามที่ว่า มนุษย์เป็นอย่างไร ? ที่สมภาร พรหมทา กล่าวแล้วในหนังสือ เป็นต้น แท้ที่จริงก็คือการสร้างมโนทัศน์หรือความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภพนามธรรมเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์นั่นเอง เพียงแต่การนำเสนอของสมภาร พรหมทา กล่าวว่าถ้าหากมนุษย์เชื่อมั่นว่า ตนเองแตกต่างจากสัตว์โลกชนิดอื่น มนุษย์ต้องหาคำตอบให้ตัวเองให้ได้ว่า ตัวเองแตกต่างอย่างไรจากสิ่งมีชีวิตอื่นๆ นอกจากความแตกต่างทางกายภาพ

ผู้วิจารณ์มีความเห็นว่าจากคำถามที่สมภาร พรหมทา ถามว่ามนุษย์ควรใช้ชีวิตอย่างไร ในฐานะที่เกิดมาเป็นมนุษย์แล้วนั้น เราควรดำเนินชีวิตอย่างไรจึงจะได้ชื่อว่าถูกต้องที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ด้วยเหตุนี้ในส่วนที่เป็นเนื้อหาจากหนังสือ เรื่องมนุษย์กับการแสวงหาความจริงและความหมายของชีวิต การนำเสนอเหตุและผลที่ใช้ในการแสวงหาความจริงของชีวิต เช่น การดำเนินการ และ กิจกรรมความเป็นอยู่ระดับต่าง ๆ ของมนุษย์ ถือเป็นการนำเสนอในรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวกับมนุษย์ ในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ตามทัศนะของนักคิดในสำนักต่าง ๆ ว่ามนุษย์ควรแสวงหา หรือควรจะดำเนินชีวิตเช่นไรจึงถูกต้อง

ผู้วิจารณ์มีความเห็นว่า จากเนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ ยังขาดรายละเอียดของการนำเสนอความเป็นมนุษย์ในทัศนะต่าง ๆ ของสำนักต่าง ๆ ที่กล่าวมาในข้างต้น หนังสือเล่มนี้เป็นพื้นฐานในการทำให้ผู้ที่เริ่มเรียนปรัชญาเข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับมนุษย์

2) ประเด็นว่าด้วยการอธิบายความเป็นมนุษย์ การนำเสนอประเด็นปัญหาทางปรัชญาที่มีการนำ ประเด็นความจริงของมนุษย์ และทัศนะต่าง ๆ ที่มนุษย์ในแต่ละยุคแต่ละสมัยมาแสดงให้เห็นถึงความหมายว่า ความเป็นจริงแล้วมนุษย์ในความหมาย คือ อะไรกันในความเข้าใจของผู้อ่านและผู้นำเสนอ ในข้อความที่นำเสนอมาแล้วนั้น ผู้วิจารณ์มีทัศนะต่อมนุษย์ และความหมายของชีวิตเป็นไปตามกระบวนการแสดงของธาตุ 4 ชั้น 5 และความหมายของการรับรู้ของกระบวนการของอายตนะ 6 หรือจะกล่าวถึงความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ก็ต้องมองถึงธรรมชาติของมนุษย์ คือ “มนุษย์ที่วิวัฒนาการถึงระดับสมบูรณ์จึงจะใช้เป็นตัวอย่างมนุษย์ได้” (วิทย์ วิศทเวทย์, 2521 : 123) จากการนำเสนอความเป็นมนุษย์ของสมภาร พรหมทา ดูเหมือนจะพยายามนำเสนอให้แตกต่างจาก ศาสนาที่

นำเสนอว่า ชีวิตคืออะไร ? ชีวิตจะเป็นอย่างไร ? และเป้าหมายชีวิตคืออะไร ? นี่คือการเริ่มต้นหลักที่สมภาร พรหมทา นำเสนอและอธิบายความเป็นมนุษย์ในมุมมองและทัศนะต่าง ๆ

3) ทัศนะว่าด้วยการแสวงหาความหมายของชีวิต ผู้วิจารณ์มีทัศนะว่า คุณค่าหรือความหมายมนุษย์เองก็ต้องมีกฎเกณฑ์ในการเป็นอยู่ที่ดีเสียก่อน เพื่อจะได้นำไปสู่แนวคิดที่เป็นอิสระและถูกต้องตามปัจจัย และเป้าหมายของชีวิตที่มนุษย์เองวางไว้ จากทัศนะต่าง ๆ ของหนังสือ เรื่องมนุษย์กับการแสวงหาความจริงและความหมายของชีวิต ของสมภาร พรหมทานั้น ผู้วิจารณ์จึงขอกล่าวถึงประเด็นวิจารณ์ 2 ประเด็นโดยมีข้อความดังต่อไปนี้

1) นิยัตินิยม (determinism) คือ เจตจำนงของมนุษย์ไม่เป็นไปโดยอิสระ แต่ถูกกำหนดโดยภาวะทางจิตใจและวัตถุ (พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ – ไทย, 2548 : 26) ด้วยทัศนะที่ว่ามนุษย์ไม่เคยเป็นอิสระตามทัศนะของนักปรัชญากลุ่มนี้ที่ตีความว่ามนุษย์ คือหุ่นยนต์ที่ถูกกำหนดให้แสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ชีวิตมนุษย์ไม่ได้เป็นไปตามกรรมที่มนุษย์ประกอบขึ้นเองทุกอย่างถูกกำหนดแน่นอนตายตัวไว้แล้ว เจตนาของมนุษย์ ความพยายามของมนุษย์ ล้วนไร้ค่า ไร้ความหมายทั้งสิ้น ทัศนะนี้ปฏิเสธเจตจำนงอิสระของมนุษย์และกระบวนการทุกระดับของการพัฒนาของโลกและชีวิต

ทัศนะของนิยัตินิยม (determinism) ที่ว่ามนุษย์แสดงออกซึ่งพฤติกรรมต่าง ๆ ด้วยเหตุภายนอกจากการถูกกระตุ้นให้แสดงออก ล้วนถูกกำหนดด้วยปัจจัยอย่างใดอย่างหนึ่งนอกตัวมนุษย์ จากข้อความนี้บอกได้ว่าทัศนะนิยัตินิยม (determinism) เดิมทีกล่าวถึงมนุษย์ กับของสมภาร พรหมทา มีทัศนะต่างกัน ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น และยังมีหนังสืออีกเรื่องที่มีทัศนะแบบนี้ด้วยของ

ศาสตราจารย์ ดร.วิทย์ วิศทเวทย์ ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับมนุษย์ไว้ว่า ในการกระทำทุกอย่างของมนุษย์นั้นต้องมีสาเหตุมิได้เกิดขึ้นลอย ๆ และก็ไม่ได้เกิดขึ้นเพราะการเลือกอย่างอิสระของมนุษย์ (ศาสตราจารย์ ดร.วิทย์ วิศทเวทย์, 2527 : 80) พฤติกรรมของมนุษย์มิได้มีบทบาทในความเป็นบุคคลของตัวเอง มนุษย์เป็นเพียงที่รวมของเหตุปัจจัยความประจวบเหมาะ เป็นเพียงผลผลิตของพันธุกรรมสังคมสภาพแวดล้อม มนุษย์เป็นเพียงเครื่องจักรที่มีข้อมูลบรรจุอยู่แล้ว (ศาสตราจารย์ ดร.วิทย์ วิศทเวทย์, 2527 : 82) ดังนั้นสำนักนิยัตินิยม (determinism) จึงมีทัศนะต่อมนุษย์ว่าเป็นเพียงหุ่นยนต์ที่ทำงานต่าง ๆ ไปตามโปรแกรมหรือคำสั่งซึ่งมีอยู่ก่อนหน้าแล้ว

2) อิสระนิยม เป็นทรรศนะที่เชื่อว่า มนุษย์มีอิสระเสรีที่จะคิดและแสดงออกซึ่งพฤติกรรมต่าง ๆ ตามแต่ที่ใจปรารถนา เพราะความเป็นมนุษย์นั้นเป็นอิสระ แม้ว่าหลายเรื่องมนุษย์ดูเหมือนจะถูกกำหนดไว้แล้วโดยปัจจัยสภาพแวดล้อม แต่ในเรื่องสำคัญของชีวิตอันได้แก่ ในด้านการตัดสินใจ มนุษย์นั้นเป็นอิสระ สิ่งที่แสดงว่าชาวอิสระนิยมคิดว่าเป็นอิสระนั้นก็คือ ปรัชญาการทางศีลธรรม การสร้างสรรค์งานศิลปะและงานสร้างสรรค์ทางสติปัญญา ตามที่สมภาร พรหมทา ได้กล่าวมาแล้วในบทความข้างต้น มนุษย์ตามทัศนะของอิสระนิยม คือ “มนุษย์ที่ตระหนักถึงเสรีภาพอันเป็นธาตุแท้ของตนเอง ความเป็นอิสระอันไม่อาจแยกออกจากชีวิต” (ศาสตราจารย์ ดร.วิทย์ วิศทเวทย์, 2527 : 145) อิสระเสรีภาพนั้นแสดงตัวออกมาผ่านการเลือกหรือไม่เลือกกระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เมื่อมนุษย์ได้เลือกกระทำอย่างอิสระแล้ว แต่ในทัศนะนี้สมภาร พรหมทา ได้กล่าวถึงท่าทีของชาวอิสระนิยมในด้านปรากฏการณ์ทางศีลธรรม ที่เป็นตัวกำหนดความเป็นอิสระของมนุษย์

เมื่อถึงที่สุดแล้ว ผู้วิจารณ์มีความเห็นว่ามนุษย์ก็มีความเป็นอยู่ ในการดำเนินวิถีปฏิบัติและเป้าหมายที่เต็มไปด้วยความหวังของกลุ่มต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ถึงแม้ว่าสำนักต่าง ๆ และสมภาร พรหมทา จะพยายามนำเสนอความคิดเพื่ออธิบายความเป็นมนุษย์อย่างไร แต่ในความหมายของความเป็นมนุษย์ก็ไม่สามารถอธิบายได้หมด ดังนั้นเราจะต้องแสวงหาคำอธิบายความเป็นมนุษย์ใน

ทัศนะใหม่ ๆ กันต่อไป จนถึงวันที่เราอาจพบคำอธิบายที่ดีที่สุด สมบูรณ์ที่สุด ตามระยะเวลา หรืออาจไม่มีวันพบเลยก็ได้

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

กล่าวโดยสรุป หนังสือเรื่อง “มนุษย์กับการแสวงหาความจริงและความหมายของชีวิต” โดย สมภาร พรหมทา นำเสนอด้วยหลักทัศนะของการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในแต่ละกลุ่มแต่ละยุคแต่ละสมัย โดยกล่าวถึงทัศนะของศาสนาต่าง ๆ ที่กล่าวถึงเป้าหมายของการดำเนินชีวิตในรูปแบบใด โดยแบ่งเนื้อหาขอบเขต ออกเป็น 3 ส่วน คือ 1) ทัศนะของอภิปรัชญาด้วยการแสวงหาความจริงของมนุษย์ 2) ทัศนะของญาณวิทยาด้วยการแสวงหาความรู้ของมนุษย์ 3) ทัศนะของจริยศาสตร์ด้วยการดำเนินชีวิตสู่เป้าหมายอย่างไร โดยมีจุดหมายให้ผู้อ่านได้เข้าใจหลักในการดำเนินชีวิต และความจริงของชีวิต

เหตุนี้ หนังสือเล่มนี้ จึงมีประโยชน์เป็นอย่างมากต่อผู้ที่สนใจในการศึกษาและเข้าถึงความจริงของชีวิต ในมุมมองต่าง ๆ ในการต้องการค้นหาจุดหมายปลายทางในชีวิตของมนุษย์และของตัวเราเองว่ามนุษย์ควรจะดำเนินชีวิตอยู่อย่างไร

คำแนะนำในการอ่านหนังสือทางปรัชญาของผู้ที่เริ่มอ่าน และผู้ที่ต้องการเข้าใจความหมายของชีวิต ต้องอ่านเล่มนี้จึงจะสามารถเข้าใจได้ง่าย และเป็นประโยชน์ในการมองชีวิตและเป้าหมายชีวิตในเชิงปรัชญา เพราะมีการนำเสนอทั้งอภิปรัชญา ญาณวิทยา และจริยศาสตร์ ซึ่งจะส่งผลให้ผู้อ่านเข้าใจประเด็นปัญหาทางปรัชญาได้ดี และหากผู้ใดสนใจในการอ่านหนังสือที่มีเนื้อหาและความหมายที่เกี่ยวกับชีวิตและเป้าหมายของชีวิต และงานเขียนที่เกี่ยวกับปรัชญาที่ต้องอ่านงานเขียนของอาจารย์วิทย์ วิศทเวทย์, ปรัชญา แปลจาก PHILOSOPHY by C.E.M. JOAD เพื่อให้เข้าใจความหมายของชีวิตในทัศนะทางปรัชญา และปรัชญาทฤษฎีพุทธปรัชญา กับปรัชญาทั่วไป มนุษย์โลก และความหมายของชีวิตเพื่อเข้าใจมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (2548). พิมพ์ครั้งที่ 4, กรุงเทพฯ. วิทย์ วิศทเวทย์. (2521). ปรัชญา. แปลจาก PHILOSOPHY by C.E.M. JOAD, พิมพ์ครั้งที่ 3 , กรุงเทพฯ.
- ปรัชญาทฤษฎี. (2553). พุทธปรัชญา. กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- (2527). ปรัชญาทั่วไป มนุษย์โลก และความหมายของชีวิต. พิมพ์ครั้งที่ 6, กรุงเทพฯ. สมภาร พรหมทา. (2545). มนุษย์กับการแสวงหาความจริงและความหมายของชีวิต. กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย.